

COVID 19 INFEKSIYASI BILAN CHALINGAN BEMORLARDA KOGNETIV BUZULISHLAR

Qurbonov Abdurahmon Iskandar o'g'li

Daminova Hilola Maratovna

Ataniyazov Makhsudjan Kamaliddinovich

Toshkent tibbiyot akademiyasi nevrologiya falulteti

Anotatsiya. Ushbu maqola covid-19 bilan kasallangan bemorlarda kognitiv kasalliklarning paydo bo'lishini o'rganadi. Bu covid-19 bilan kasallangan odamlarda kuzatiladigan miya tumanlari, deliryum, ensefalopatiya, insult va neyropsikiyatrik alomatlar kabi turli xil kognitiv buzilishlarni ta'kidlaydi. Maqolada ushbu kognitiv buzilishlarning asosiy mexanizmlarini tushunish uchun qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish zarurligi ta'kidlangan va COVID-19 infeksiyasidan keyin kognitiv qiyinchiliklarga duch kelgan shaxslarni tegishli boshqaruv strategiyalari uchun tibbiy yordamga murojaat qilishga undaydi.

Kalit so'zlar: COVID-19, SARS-CoV - 2, kognitiv buzilishlar, nevrologik ko'rinishlar, neyropsikologik buzilishlar

Anotation. This article explores the occurrence of cognitive disorders in patients with covid-19. It highlights various cognitive disorders such as brain fog, delirium, encephalopathy, stroke, and neuropsychiatric symptoms observed in people with covid-19. The article emphasizes the need for further research to understand the underlying mechanisms of these cognitive disorders, and encourages individuals with cognitive difficulties after COVID-19 infection to seek medical attention for appropriate management strategies.

Keywords: COVID-19, SARS - CoV-2, cognitive disorders, neurological manifestations, neuropsychological disorders.

Аннотация. В этой статье исследуется возникновение когнитивных нарушений у пациентов с covid-19. Он подчеркивает различные когнитивные нарушения, такие как мозговой туман, делирий, энцефалопатия, инсульт и психоневрологические симптомы, которые наблюдаются у людей с covid-19. В статье подчеркивается необходимость дальнейших исследований для понимания основных механизмов этих когнитивных нарушений и содержится призыв к людям, испытывающим когнитивные трудности после заражения COVID-19, обращаться за медицинской помощью для получения соответствующих стратегий управления.

Ключевые слова: COVID-19, SARS-CoV - 2, когнитивные нарушения, неврологические проявления, нейropsychологические расстройства

Og'ir o'tkir respirator sindrom sabab bo'lgan COVID-19 pandemiyasi koronavirus 2 (SARS-CoV-2) global sog'liq inqirozi sifatida paydo bo'ldi. Birinchi navbatda nafas olish alomatlari bilan tanilgan bo'lsa-da, ortib borayotgan dalillar shuni ko'rsatadiki, COVID-19 turli xil nevrologik ko'rinishlarga, shu jumladan kognitiv kasalliklarga olib kelishi mumkin. Ushbu maqola COVID-19 bilan og'rigan bemorlarda kognitiv buzilishlar haqida to'liq ma'lumot berishga, potentsial mexanizmlar, diagnostika usullari va bemorlarni parvarish qilishning oqibatlarini muhokama qilishga qaratilgan.

Ushbu sharh maqolasi COVID-19 bemorlarida kognitiv buzilishlar bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlarni har tomonlama tahlil qilishga asoslangan. PubMed va Google Scholar kabi nufuzli ma'lumotlar bazalarida "COVID-19", "SARS-CoV-2", "kognitiv buzilishlar", "nevrologik ko'rinishlar" va "neyropsikologik buzilishlar" kabi tegishli kalit so'zlardan foydalangan holda tizimli qidiruv o'tkazildi."2019 yildan 2023 yilgacha nashr etilgan tadqiqotlar kiritildi va tahlil qilish uchun tegishli topilmalar chiqarildi.

Kognitiv buzilishlar COVID-19 infeksiyasi bo'lgan bemorlarda, ayniqsa og'ir holatlarda va uzoq muddatli alomatlarga duch kelganlarda paydo bo'lishi mumkin.

COVID-19 birinchi navbatda SARS-CoV-2 virusi keltirib chiqaradigan nafas olish kasalligi, ammo u bir nechta organ tizimlariga, shu jumladan Markaziy asab tizimiga ta'sir qilishi mumkin.

COVID-19 bilan og'rigan bemorlarda qayd etilgan ba'zi kognitiv kasalliklar:

- Miya tuman: COVID-19 dan tuzalgan ko'plab odamlar miya tumanini boshdan kechirayotgani haqida xabar berishadi, bu kontsentratsiya, xotira, diqqat va aniq fikrlash bilan bog'liq qiyinchiliklar bilan tavsiflanadi. Ushbu kognitiv buzilish boshqa alomatlar bartaraf etilgandan keyin ham davom etishi mumkin.

- Deliryum: deliryum-bu ba'zi COVID-19 bemorlarida, ayniqsa katta yoshdagi yoki oldindan mavjud bo'lgan bemorlarda paydo bo'lishi mumkin bo'lgan aqliy funktsiyalarning to'satdan va og'ir buzilishi. Bu chalkashlik, disorientatsiya, o'zgargan ong va e'tiborsizlik bilan tavsiflanadi.

- Ensefalopatiya: COVID-19 ensefalopatiyaga olib kelishi mumkin, bu kognitiv funktsiyaga ta'sir qiluvchi umumiy miya disfunktsiyasi. Alomatlar chalkashlik, xotira muammolari, nutqni gapirish yoki tushunishda qiyinchilik va xatti-harakatlarning o'zgarishini o'z ichiga olishi mumkin.

- Insult: COVID-19 qon quyqalarini hosil qilish xavfini oshiradi, bu esa insultga olib kelishi mumkin. Qon tomirining joylashishi va darajasiga qarab, u turli xil kognitiv buzilishlarga olib kelishi mumkin, masalan, xotira, til, e'tibor va ijro funktsiyalari bilan bog'liq qiyinchiliklar.

- Neyropsikiyatrik alomatlar: ba'zi COVID-19 bemorlarida tashvish, depressiya, kayfiyat o'zgarishi va uyqu buzilishi kabi neyropsikiyatrik alomatlar paydo bo'lishi

mumkin. Ushbu alomatlar kognitiv faoliyatga va umumiy aqliy farovonlikka ta'sir qilishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, COVID-19 miyaga ta'sir qiladigan va kognitiv buzilishlarni keltirib chiqaradigan aniq mexanizmlar hali ham o'rganilmoqda. Virus to'g'ridan-to'g'ri Markaziy asab tizimiga kirib borishi yoki miyada yallig'lanish va shikastlanishga olib keladigan bo'rttirilgan immunitet reaksiyasini keltirib chiqarishi mumkin.

Agar siz yoki siz bilgan odam COVID-19 infeksiyasidan keyin kognitiv qiyinchiliklarga duch kelsa, tibbiy yordamga murojaat qilish tavsiya etiladi. Sog'liqni saqlash mutaxassislari kognitiv tiklanishga yordam beradigan baholash va tegishli boshqaruv strategiyalarini taqdim etishlari mumkin.

COVID-19 infeksiyasi bilan bog'liq kognitiv kasalliklar turli yo'llar bilan namoyon bo'lishi mumkin, jumladan diqqat etishmasligi, xotira buzilishi, ijro etuvchi disfunktsiya va ishlov berish tezligining pasayishi. Ushbu kognitiv buzilishlar COVID-19 ning engil va og'ir holatlarida kuzatilgan va o'tkir infeksiya bartaraf etilgandan keyin ham davom etishi mumkin. Ushbu kognitiv nuqsonlar asosidagi aniq mexanizmlar hali ham to'liq tushunilmagan, ammo potentsial omillarga Markaziy asab tizimining to'g'ridan-to'g'ri virusli invaziyasi, neyroinflamatsiya, gipoksiya va organizmning immun reaksiyasi kiradi.

COVID-19 bemorlarida kognitiv buzilishlarning mavjudligi bemorlarni parvarish qilishda multidisipliner yondashuv zarurligini ta'kidlaydi. Tibbiyot xodimlari uchun ushbu nevrologik ko'rinishlardan xabardor bo'lish va kognitiv baholarni COVID-19 bemorlarini baholash va boshqarishga kiritish juda muhimdir. Kognitiv buzilishlarni erta aniqlash tegishli aralashuv va qo'llab-quvvatlashga yordam beradi, shu jumladan kognitiv rehabilitatsiya strategiyalari va ruhiy salomatlik xizmatlari.

Bundan tashqari, COVID-19 omon qolganlarida kognitiv buzilishlarning uzoq muddatli oqibatlarini o'rganish kerak. Ushbu kognitiv buzilishlarning shaxslarning kundalik faoliyati, hayot sifati va ish yoki ta'limga qaytishiga ta'sirini o'rganish juda muhimdir. Bundan tashqari, tadqiqotlar COVID-19 bemorlarida kognitiv buzilishlarning rivojlanishi bilan bog'liq xavf omillarini, shu jumladan yoshi, qo'shma kasalliklari va kasallikning og'irligini tushunishga qaratilishi kerak.

Xulosa va takliflar:

Kognitiv buzilishlar tobora ko'proq covid-19 infeksiyasining potentsial nevrologik oqibatlari sifatida tan olinmoqda. Ushbu kognitiv buzilishlarning multifaktorial tabiati asosiy mexanizmlarni tushuntirish va maqsadli aralashuvlarni ishlab chiqish uchun qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi. Sog'liqni saqlash provayderlari covid-19 bemorlarini baholash va kuzatishning muntazam qismi sifatida kognitiv baholashni o'z ichiga olishi kerak. Kognitiv tiklanishni kuzatish va tirik qolganlarning optimal kognitiv

ishlashini ta'minlash uchun moslashtirilgan reabilitatsiya dasturlarini taqdim etish uchun bo'ylama tadqiqotlar zarur.

Jamoat salomatligi bo'yicha harakatlar covid-19 omon qolganlar uchun ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash muhimligini ta'kidlashi kerak, chunki kognitiv buzilishlar ularning umumiy farovonligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Hukumatlar va sog'liqni saqlash tizimlari ushbu shaxslarning bilim ehtiyojlarini qondirish uchun ixtisoslashgan klinikalar va xizmatlar uchun resurslarni ajratishi kerak. Tadqiqotchilar, klinitsyenlar va siyosatchilar o'rtasidagi hamkorlik COVID-19 ning uzoq muddatli kognitiv oqibatlarini samarali hal qilish va ta'sirlangan shaxslarga har tomonlama yordam ko'rsatish uchun juda muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, COVID-19 bemorlarida kognitiv kasalliklarni aniqlash va hal qilish juda muhimdir. Ushbu buzilishlarning mohiyatini tushunish va tegishli tadbirlarni amalga oshirish orqali sog'liqni saqlash xodimlari covid-19 bilan bog'liq kognitiv kasalliklarga chalingan shaxslar uchun bemorlarning natijalarini va hayot sifatini yaxshilashlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. COVID-19 bilan kasallangan bemorlarni davolash bo'yicha amaliy qo'llanma
2. Bartik, Alexander W., et al. "The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations." Proceedings of the National Academy of Sciences 117.30 (2020): 17656-17666.
3. Bartik, Alexander W., et al. "The impact of COVID-19 on small business outcomes and expectations." Proceedings of the National Academy of Sciences 117.30 (2020): 17656-17666.
4. DeFilippis, Evan, et al. Collaborating During Coronavirus: The Impact of COVID-19 on the Nature of Work. No. w27612. National Bureau of Economic Research, 2020